

Διάλογος για τον Ζορμπά

ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΡΙΑΣ Του Γ. Μανιατάκου

ΣΕ ΠΟΛΛΕΣ σκέψεις δάξει τον θεατή η ταινία του Κακογιάννη «Ζορμπά» από το δυνάμωμα μυθιστόρημα του Καζαντζάκη. Πρώτα - πρώτα μας δείχνει τις έξοχες δυνατότητες του ελληνικού κινηματογράφου, με το να στέκει, από κάθε άποψη σχεδόν, σε επίπεδο υψηλής ποιότητας—παραδίδουμε τις ώριμες δυνάμεις, που δεν λείπουν, άλλωστε, από καμιά σχεδόν ταινία, οποιαδήποτε και αν είναι η εθνικότητά της. Ύστερα, θέτει αυτά που λέμε: Θέμα εθνικής δημιουργίας. Εθνικής απέναντι στο έργο από το οποίο άντλησε την ταινία του και εθνικής—αν υπάρχει πράγματι—απέναντι στον εαυτό του.

Η ταινία του Κακογιάννη, ανεξάρτητα από το μυθιστόρημα του Καζαντζάκη και ανεξάρτητα από την γεωγραφική ένταξή της, είναι, καθώς είπαμε, ταινία εξαιρετική. Σε συσχέτιση όμως με το μυθιστόρημα δεν μπορεί να αξιολογηθεί την ίδια συμπάθεια, ούτε τους ίδιους επαίνους. Προσωπική μου αντίληψη είναι ότι στην κινηματογραφική ταινία καταργείται η αλλοιωμένη σοβαρότητα, η εσωτερική συμμετρία του μυθιστορήματος, η νομοτέλεια των βασικών στοιχείων του. Στο μυθιστόρημα του Καζαντζάκη το επεισόδιο της σφαγής της ωραίας χώρας και το επεισόδιο της λεηλασίας του σπιτιού της Μαντάς. Ορτάνς κατέχουν μία αλλη Εκτασή και προκαλούν πολλά προβλήματα. Είναι όμως αυτές οι σκηνές διαστάσεις μαζικού κανιβαλισμού. Είναι τόσο κατακλυζμιακό αυτό το στοιχείο στην ταινία ώστε να συμβαίνει το εξής: Όταν ο Ζορμπάς λέει στον ξένο συγγραφέα— τότε που τον τραβούν οι χωριότες στην άφιξη του— ότι ο λαός είναι πολύ φιλόξενος εδώ, τα λόγια του αντηχούν σχεδόν κωμικά μέσα σ' αυτό το κανιβαλικό κλίμα. Έτσι και μεταγενέστερα. Ο Θεατής της ταινίας λέει: Για να τον φιλοξενήσουν τον τραβάν οι χωριότες τον ξένο ή για να τον ληστέψουν, καθώς ληστέψαν μία νεκρή; Μέσα σ' αυτό το κλίμα, η εκδήλωση του Ζορμπά—τύπου άλλωστε πολύ τεχνικού—δεν λέει σχεδόν τίποτα. Ο Κακογιάννης επέτυχε να δώσει έξοχες κινηματογραφικές σκηνές με κίνηση πολλών προσώπων, επέτυχε να δημιουργήσει κλίμα και τέλος να δικαιώσει την πιο απαισιόδοξη από τις θεωρίες για την ψυχολογία των μαζών, αλλά ανεπάρκεια την εσωτερική οικονομία του έργου του Καζαντζάκη. Κάθε μυθιστόρημα, και μάλιστα μεγάλο, όταν μεταφέρεται στον κινηματογράφο, υποβάλλεται σε μία αφαίρεση, σε μία χειρουργική επέμβαση. Χωρίζεται απειρή προσοχή και σύνθεση προκειμένου να γίνει η «επιχείρηση αυτή» αναλογικά. Έτσι ώστε το έργο να μην αλλοιωθεί ή και να μην γίνει τεραστίομορφο.

Απέναντι στο έργο από το οποίο άντλησε την ταινία του και εθνικής—αν υπάρχει πράγματι—απέναντι στον εαυτό του.

Πέρα από αυτά προβάλλει ένα άλλο θέμα—χωρίς λόγο αμφισβήτησης. Ακούμε να διαλαλείται ή άποψη: Δεν είναι δυνατό να καθοδηγηθεί ο δημιουργός, είτε ταινίες κινηματογραφικές φτιάχνει, είτε θεατρικά έργα γράφει, είτε μυθιστορήματα, από την τουριστική σκοπιμότητα ή από την σκοπιμότητα της εξυπηρέτησής του εθνικού όνοματος. «Ασφαλώς όχι. Αυτό θα ήταν κάτι σαν λογαριασμό και επομένως απαράδεκτο. Θα ήταν όμως, για όνομα του Θεού, κακό να εξυπηρετείται ή προσπαθεί για το ανέθεσμά αυτής της χώρας, για την διεθνή της προβολή, για την επιβολή των δικαιών της, για την καταπολέμηση των πολλών και ποικίλων εχθρών της, για την διάλυση των προκαταλήψεων έναντιόν της; Είναι πράγματι μικροαστική αντίληψη να αδιαφορούμε για κάθε τι που γράφεται, για κάθε τι που λέγεται, για κάθε τι που προβάλλεται, επειδή συμβαίνει π.χ. οι πολιτικοί μας να μας έχουν ποτίσει με απειπισία, επειδή συμβαίνει η άρχουσα τάξη να μην στέκει στο ύψος της; Πρέπει μήπως να αρπάξουμε όλοι τους κασιμάδες και να γκρεμίζουμε, επειδή γκρεμίζουν και άλλοι; Ασφαλώς όχι. Χρειαστούμε καθαρό είναι να βοηθάμε τον τόπο του, ανεξάρτητα αν ο πλησίον του δεν το κάνει—να βοηθάμε και ταυτόχρονα να αγωνιζόμαστε για τον εξαναγκασμό και των άλλων να πράξουν το κα-

θόν τους. Καθένας πρέπει να υποβάλει τον εαυτό του στην πειθαρχία της εθνικής, εθνικής απέναντι του εαυτού του και απέναντι του συνόλου. Δεν είναι νοητό, εν ονόματι του λεγόμενου πολέμου κατά των μικροαστικών αντιλήψεων, να αρπάξουμε τους κασιμάδες ή τους δυσεπίτες και να γκρεμίζουμε κάθε τι που βρίσκεται μπροστά μας, χωρίς συναίσθηση, και, πολλές φορές, χωρίς αίδη. Μία άλλη ταινία, η περίφημη «Σιωπή» του Μπεργκμαν, προκάλεσε σάλο. Εκείνοι που έπρόβλεπαν αντιρρήσεις ή και την πολέμησαν— δεν ήμουν μεταξύ αυτών— κατηγορήθηκαν άμεσως σαν μικροαστοί, σαν υποκριτές, σαν ψευτοκαλόγεροι βυζαντινού τύπου, όπισθοδρομικοί, αντιδραστικοί και άλλα παρόμοια. Και όμως είναι γνωστό ότι η ταινία αυτή θα πεταγόταν στα σκουπίδια στη Σοβιετική Ένωση, όπου κυβερνάει μία προδρομική Ιδεολογία, που κηρύττει την άδεια, που εφόρμωσε τις πιο τολμηρές σε επαναστατικότητα μεταρρυθμίσεις στην δημόσια και ιδιωτική ζωή, σ' όλη την ανθρώπινη ιστορία. Να πάψουμε λοιπόν να εξακολουθούμε επιπόλαιες κατηγορίες, ακόμα και έναντι εκείνων που προβάλλουν άστατες απόψεις. Ο διάλογος, η μάχη έστω, δεν πρέπει να μας εμποδίζει. Μόνο έτσι θα δρίσκουμε το σωστό, το δικαίο, μόνο έτσι θα ανοίγουμε το δρόμο της αλήθειας.

Συμπέρασμα: Ο «Ζορμπάς» του Κακογιάννη είναι πολύ καλή ταινία, όταν όμως κρίνεται ανεξάρτητα από το μυθιστόρημα και ανεξάρτητα από τον τόπο μας. Δεν θα έλεγα τρελάει πως θα ήταν πέρα για πέρα καλή και παραδεκτή, αν οι κανιβαλικοί της σφαγής της χώρας ή οι βδελυροί κλέφτες των υπαρχόντων μιας νεκρής τρελής, ήταν Σικελοί π.χ., Αμερικανοί ή Αγγλικοί. Πάλι θα ήταν κακή από την άποψη αυτή, πάλι θα ήταν άδικη και απαράδεκτη. Θα μπορούσα τέλος να διατυπώσω κάποιες αντιρρήσεις για τον τρόπο που δόθηκε ο Ζορμπάς από τον καταπληκτικό Κουίν, αλλά τότε θα περνούσα σε κριτική του κινηματογραφικού έργου και ο διάλογος που άνοιξε ο «Ταχυδρόμος» δεν το προβλέπει αυτό.

Γ. ΜΑΝΙΑΤΑΚΟΣ

Αθήνα 28/3/65
Δύσκολο, πολύ δύσκολο είναι να συμφωνήσει κανείς με την άποψη του κ. Βασιλικού που θέλει να μας πείσει πως ο άνθρωπος και ειδικότερα ο Έλληνας, απομακρύνεται από το πνεύμα ή την ιδέα.

«Όχι κ. Βασιλικέ, και εγώ μου συγχωρήθη αυτό το μικροαστικό όχι. Δεν μας πείσατε για την απομάκρυνση του Έλληνα από την ιδέα. Εκεί που συμφωνούμε μαζί

σας είναι τό ότι η αντίδραση στην υλοποιημένη ιδέα είναι πιο έντονη από την αντίδραση σ' αυτήν καθ' εαυτήν την ιδέα. Και αυτό είναι ανθρώπινο και όχι μικροαστικό».

«Ο Ζορμπάς του Κακογιάννη ήταν ή φόρμα του άρθρου σας και μάς είπατε, ότι οι εφημερίδες λυσάσανε γύρω από το αν μας θίγει το έργο ή όχι. Μήπως όμως κ. Βασιλικέ «λύσσασαν» και για κάτι άλλο; Και μήπως αυτό τό κάτι άλλο ήταν ή αδυναμία τους

ΑΡΤΟΣ, ΘΕΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ

—που αντιπροσωπεύει την αδυναμία του Έλληνα—να δεχθούν την διαστρέβλωση της ιδέας; «Αν το δεχότανε έστω και για λίγο αυτό, μήπως θα δεχότανε συγχρόνως ότι αυτό σημαίνει πως όλοι αυτοί που «λύσσασαν» ήταν συνδεδεμένοι τό σ' αυτόν ή «τέχνη» ενός κάποιου Κακογιάννη ή τό σ' οποιαδήποτε από αυτήν;

«Αλλά υπάρχει και κάτι άλλο, ότι οι ξένοι μπορούν να διαχωρίζουν την τέχνη από την ζωή και να κρίνουν την κάθε μία τους ξεχωριστά. Ενώ οι Έλληνες... ούτε τό ζω, δεν είναι σε θέση να δεχθούν εξομολογητικές καταστάσεις που, σποριατική αδέσια, δημιουργούνται. Για ποιούς ξένους ομιλείτε κ. Βασιλικέ; Μήπως για τους Αμερικανούς, οι οποίοι φροντίζουν να άντλούν τις πνευματικές τους γνώσεις από την τηλεόραση και τό εικονογραφημένο φυλλάδιο τσέπης;

Θά τελειώσω με λίγα λόγια πάνω στην τελευταία σας φράση. Κανείς, κ. Βασιλικέ, δεν είναι σε θέση να «πλευσάρη» την Έλλάδα, γιατί ή Έλλάδα δεν είναι εμπόρευμα. Ίσως ή Έλλάδα μπορεί να αντιπροσωπευθεί, και είναι σε θέση ή ελληνικός λαός να χειροκροτήσει κάθε σωστή αντιπροσωποποίηση.

Ευχαριστώ
ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Α. ΚΩΣΤΑΣ
Φοιτητής Β' Έτους Νομικής
Καπλανών 3α—Αθήνα

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Εξχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει αυτή ή εβδομάδα για τους φιλοτέχνους. Και τό τό διότι κάνουν την εμφάνισή τους δύο νέοι καλλιτέχνες, ή ζωγράφος Καίτη Αντύπα και ο συναδελφός της Νίκος Σταυρούλακης, ενώ παράλληλα τρεις παλαιοί και γνωστοί, οι Σπύρος Βασιλείου, Δημήτρης Μπαράς και Αντώνης Απέργης, παρουσιάζουν πρόσφατη εργασία τους.

Επίσης από σήμερα και για αρκετό καιρό θα άποτελή στόχο της προσοχής και του ενδιαφέροντος των φιλοτέχνων ή Η Πανελλήνια Καλλιτεχνική Έκθεση ή οποία άνοιγει σήμερα τις πύλες της, πλήρως αναεωμένη και άπαλλαγμένη από τό μειονεκτήματα του παρελθόντος. Αναλυτικά οι εκθέσεις της έβδομάδας είναι:

- ΑΙΘΟΥΣΙΑ ΣΑΠΠΕΙΟΥ. Έγκαινιάζεται σήμερα, στις 11 τό πρωί, από το Βασίλειο, ή Η Πανελλήνια Καλλιτεχνική Έκθεση. Μετέχουν 226 ζωγράφοι, 46 γλύπτες, 45 χαράκτες και 20 διακοσμητοί. Εκτίθενται συνολικά 437 έργα ζωγραφικής, 97 γλυπτικής, 123 χαρακτικής και 39 διακοσμητικής. Στην έκθεση μετέχουν επίσης και Έλληνες καλλιτέχνες του εξωτερικού.
- ΑΙΘΟΥΣΙΑ ΧΙΛΤΟΝ. Έγκαινιάζεται μεθόριο έκθεση ζωγραφικής του Σπύρου Βασιλείου.
- ΓΚΑΛΕΡΙ «ΜΕΡΑΙΝ». Μέρλιν 8. Χθές έγιναν τό Έγκαινία έκθεσης της ζωγράφου Καίτης Αντύπα.
- ΓΚΑΛΕΡΙ «ΑΣΤΟΡ». Βουλής και Καραγιοργή Σερβίας. Την έρχομη Τρίτη άνοιγει έκθεση σκηνικών και κουστούμιών θεάτρου, του ζωγράφου Δημ. Μητρά.
- ΑΙΘΟΥΣΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΕΧΝΟΛΟ-

ΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ. Πατησίων 75. Άνοιγει την έρχομη Πέμπτη ή έκθεση του ζωγράφου Αντώνη Απέργη.

ΑΙΘΟΥΣΙΑ «ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ». Βα. Λαμάρτου 9α. Και από την έβδομάδα θα παραμείνη άνοικτη ή έκθεση του ζωγράφου Νίκου Σταυρούλακη.

ΑΙΘΟΥΣΙΑ ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ. Μασσαλίας 22. Έκθεση έργων του γλύπτη Γ. Κατριώτη.

«ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ». Πλατεία Καρότης. Ίσογειος αίθουσα: Θα συνεχισθεί μέχρι τό έρχομη Σάββατο ή έκθεση της Έλένης Δελιοπούλου. Μεσαία αίθουσα: Και ή έκθεση του Γεράσιμου Μαγουλά θα κρατήσει έως τό έρχομη Σάββατο. Άνω αίθουσα: Προχθές άνοιξε έκθεση με θαλασσογραφίες και πορτραίτα ή έκθεση του ζωγράφου Νίκου Μαγιόλη.

ΑΙΘΟΥΣΙΑ «ΛΕΙΣΧΗΣ ΦΙΛΟΘΕΝΣ». Άνω τομέας, 10η στάση. Άπόψε γίνονται τό Έγκαινία έκθεσης του ζωγράφου ΕΘ. Τσομίδη.

ΑΙΘΟΥΣΙΑ ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ. παράρτημα Πειραιώς, 2ας Μεταρχίας 36. Έκθεση ζωγραφικής με θέμα: «Ο Έλληνικός άγώνας όπας τον εΐδαν οι λαοί μας ζωγράφοι».

ΑΙΘΟΥΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΠΑΡΤΑΛΙΔΩΝ. Νέας Ίωνίας. Έκθεση έργων των μελών της Όμάδας Τέχνης Α'».

Η ΜΕΘΑΥΡΙΑΝΗ ΣΥΝΑΥΛΙΑ

Με διευθυνητή τον άρχιμουσικό Θ. Βαβαγιάννη και σολίστ τον Ρουμάνο πιανίστα Βαλεντίν Γεωργίου, δίδεται μεθόριο μετέρα 8.30 μ.μ., στον κινηματογράφο «Ρεγγίνα», πρώην θέατρο Κοτοπούλη ή τακτική συναυλία της Κρατικής Όρχήστρας Άθηνών, με τό ακόλουθο πρόγραμμα: ΜΠΕΤΟ ΒΕΝ «Πρώτη συμφωνία», ΦΡΑΝΚ «Συμφωνική παραλλαγές για πιάνο και όρχήστρα», ΜΠΟΥΚΝΕΡ «Επέμβαση συμφωνίας» (της «Πίστωσης»). Εισιτήρια πωλούνται στα ταμεία του κινηματογράφου.

υποδεχθητε την ΑΝΟΙΞΗ
με υποδηματα πολυτελειας
* ανδρικά *
* γυναικεία * παιδικά *

MEΓΑΛΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
Athénée
Studio RECLA